

DIASPORA ÎN ACTUALITATE

MUTAȚII CU PRIVIRE LA DIASPORA. IMPLICAȚIILE EI ÎN VIAȚA BISERICII ORTODOXE¹

Preot lect. univ. dr. MARIUS FLORESCU

Introducere

Prin hotărârea Sfântului Sinod, anul 2021 a fost declarat *Anul omagial al pastorației românilor din afara României*². Între temele anilor omagiali din ultima vreme se regăsește iată și o temă legată de diaspora, având în vedere că toate temele de până acum au fost mai ales în legătură cu pastorația și misiunea Bisericii din interiorul granițelor țării noastre.

Grija pastorală a Bisericii Ortodoxe Române pentru românii care trăiesc în afara granițelor țării s-a concretizat în anii din urmă prin înființarea de numeroase parohii și a unor eparhii noi. Cunoscând numărul mare al românilor aflați în afara României, estimat în prezent la aproape 10 milioane și anume 6 milioane care trăiesc în comunitățile istorice sau tradiționale aflate în vecinătatea României și 4 milioane de români care trăiesc în comunitățile românești din diaspora, Patriarhia Română se implică activ în lucrarea pastoral-misionară a acestora, care este și o formă de mărturisire a credinței ortodoxe în întâlnirea cu cei de alte confesiuni și credințe³.

Diaspora - etimologie și sens

Prima ediție a *Dicționarului de Teologie Ortodoxă* tipărită la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, menționează că termenul *diaspora* se găsește în literatura greacă antică și în istoria izraeliților⁴. Termenul este folosit

¹ Conferință susținută la Facultatea de Teologie din Timișoara în anul 2021, sub genericul: *Diaspora românească - misiune și pastorație dincolo de fruntariile țării*, acum în formă revizuită și îmbunătățită.

² <https://basilica.ro/actul-de-proclamare-a-anului-omagial-si-comemorativ-2021/>, accesat la 23 iunie 2024.

³ † Daniel, Patriarhul României, Cuvânt înainte la lucrarea: *Diaspora Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Basilica, București, 2021, p. 14.

⁴ A se vedea lucrarea teologului Marius Cojan de la Institutul romano-catolic din Iași: *Exilul babilonian – etapă fundamentală în maturizarea identității și a credinței lui Israel*, Editura Sapienția, Iași, 2011, 138 pp. În psalmul 136 se arată plângerea poporului lui Israel în fața

și în Noul Testament, pentru creștinii proveniți dintre păgâni sau dintre iudeii din afara Palestinei⁵. Ediția anterioară a *Dicționarului de Teologie Ortodoxă* a părintelui prof. dr. Ion Bria este mai redusă ca tematică și nu conține acest termen⁶. *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, tipărită de Patriarhie în anul 2010 se referă la „Românii din diaspora europeană”, inclusiv la cei din sudul Dunării, fără celelalte zone ale lumii unde s-au stabilit români ortodocși⁷.

Termenul însuși se traduce prin *împrăștiat*⁸, *răspândit*, *răsfirat*.

Misiunea Bisericii se leagă indisolubil de eclesiologia acesteia, deci implicit de extinderea în timp și spațiu a Trupului lui Hristos. Diaspora este până la urmă o modalitate de a duce la împlinire porunca Mântuitoului de dinaintea înălțării Sale la ceruri: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă” (Matei 28, 19). Deși, nu este un scop misionar declarat, ci o necesitate de organizare practică, semnificația misionară a diasporei este enormă⁹.

Nu întâmplător și primul manual de *Misiologie ortodoxă* care s-a tipărit în Patriarhia Română, sub coordonarea unui colectiv de autori în frunte cu pr. prof. dr. Valer Bel de la Cluj-Napoca, conține un capitol intitulat *Diaspora – o nouă tipologie misionară*, scris de către mitropolitul dr. Nifon Mihăiță de la Târgoviște. Acesta sublinia, printre altele că o provocare misionară a comunităților din diaspora este și aceea a limbii liturgice utilizate. „Pentru că Ortodoxia are un profund caracter misionar, iar treptat limba țării adoptive devine tot mai mult, pe măsură ce timpul trece, limba de comunicare cotidiană a credincioșilor emigranți, acea limbă trebuie introdusă în cult pentru a înlesni

nedreptății ce i s-a făcut: „La râul Babilonului, acolo am șezut și am plâns, când ne-am adus aminte de Sion” (Psalm 136, 1).

⁵ În continuare sunt redată discuțiile pregătitoare pentru întrunirea Sfântului și Marelui Sinod, hotărârea Conferinței panortodoxe pregătitoare din anul 2009 și discuțiile pe seama cunoscutului canon 28 al Sinodului IV de la Calcedon, stăruindu-se pe interpretarea Bisericii noastre cu privire la raportul de jurisdicție cu primul din neam sau cu etnarhul (Pr. prof. dr. Ștefan Buchiu, pr. prof. dr. Ioan Tulcan, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Basilica, București, 2019, pp. 279-282).

⁶ Pr. prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1981, p. 399.

⁷ *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2010, pp. 549-553.

⁸ Acesta este și sensul formulei de prezentare a Sfântului Apostol Petru în prima sa epistolă sobornicească: „Petru, apostol al lui Iisus Hristos, către cei ce trăiesc împrăștiați printre străini, în Pont, în Galatia, în Capadocia, în Asia și în Bitinia” (I Petru 1, 1).

⁹ †Anastasiu, Arhiepiscopul Tiranei și a toată Albania, *Misiune pe urmele lui Hristos*, Editura Andreiana, Sibiu, 2013, p. 203.

opera misionară ortodoxă”¹⁰. În diaspora există deja două categorii de persoane: generațiile născute în Occident nu au același atașament față de valorile naționale (limba română în cult) și cele născute în România¹¹.

Chiar anul acesta, Mitropolia ortodoxă română pentru Europa Centrală și de Nord aniversează trei decenii de la înființare și de la instalarea primului mitropolit¹².

În anul 2009, Patriarhia Română a hotărât ca în fiecare an primă duminică după Adormirea Maicii Domnului să fie duminica migranților români¹³.

Sunt și sfinți români care au experimentat fenomenul migrației: Sf. Ioan Casianul, Sf. Dionisie Exiguul și Sf. Ioan Iacob de la Neamț – Hozevitul¹⁴.

Diaspora în context panortodox

Canonul 28 al Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon este invocat astăzi de Patriarhia Constantinopolului, în sprijinul pretențiilor de a-i fi cedată diaspora din întreaga lume. Canonul prevede printre altele privilegiul Bisericii Constantinopolului, Noua Romă ca „mitropoliții diecezei Pontului, Asiei și a Traciei, precum și episcopii din ținuturile barbare ale acestor dieceze să se hirotonească de către pomenitul preasfânt scaun al Preasfintei Biserici din Constantinopol”¹⁵. În accepțiunea Patriarhiei de la Constantinopol și a Bisericilor de limbă greacă, *episcopii din ținuturile barbare* sunt episcopii din afara teritoriilor canonice de atunci. Ca și astăzi, același principiu impune de facto ca întreaga diasporă greacă din lume, indiferent de Biserica din care credincioșii au provenit inițial (Biserica Greciei, Biserica Ciprului, Biserica Albaniei) să depindă de Patriarhia Constantinopolului. Așa se face ca vizibila Arhiepiscopie greacă din cele două Americi, condusă de arhiepiscopul

¹⁰ Pr. prof. dr. Valer Bel (coordonator), *Misiologie ortodoxă I*, Editura Basilica, București, 2021, pp. 229-230.

¹¹ O persoană întoarsă din America observa că deși pe clădirea bisericii ortodoxe române din Cleveland - Ohio scria: *Biserica ortodoxă română Sf. Maria*, a fost surprinsă să vadă că în interior limba de cult din cadrul Sfintei Liturghii era exclusiv engleza („Observatorul religios”, nr. 2345 din 23 martie 2023, p. 9). A se vedea o trecere în revistă a diasporii ortodoxe din America de Nord, în editorialul *Ecouri noi din diaspora* (preot dr. Marius Florescu, *Provocări ale Ortodoxiei*, Ed. Astra Museum - Sibiu, Eurobit - Timișoara, 2018, pp. 22-25).

¹² Programul manifestărilor: <https://mitropolia-ro.de/mitropolia-30-ani-evenimente-aniversare-muenchen/>, accesat la 20 iunie 2024.

¹³ <https://basilica.ro/duminica-migranților-romani-3/>, accesat la 19 iunie 2024.

¹⁴ *Viețile Sfinților pe tot anul. După sinaxarele din Mineie, ale Sfinților nou-canonizați și istoricul unor icoane făcătoare de minuni ale Maicii Domnului*, Editura Agapis - Carte Ortodoxă, București, 2020, 500 pp. .

¹⁵ Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 2005, pp. 101-104.

Elpidofor, să se opună prin însuși statutul ei chestiunii acordării și recunoașterii autocefaliei Bisericii Ortodoxe din America (O.C.A.) conduse de mitropolitul Tihon. Iată și de ce bunăoară, Tomosul de autocefalie al Bisericii din Ucraina, emis de Patriarhia de la Constantinopol prevede ca diaspora ucraineană să nu țină de această Biserică, ci de Patriarhie însăși¹⁶. Puncte de vedere neoficiale ale unor ierarhi din Biserica Macedoniei de Nord afirmă că printre condițiile impuse de Constantinopol pentru emiterea Tomosului de autocefalie, se numără și renunțarea la diaspora proprie¹⁷.

Mitropolitul dr. Nicolae Corneanu, părintele nostru duhovnicesc, a fost printre puținii din Teologia ortodoxă care au abordat chestiunea diasporei. Nu doar în scris, ci și prin numeroase vizite în cadrul diasporei românești, în perioada cât a fost președintele Comisiei sinodale pentru Relații Externe Bisericești. În lucrarea de referință apărută după Revoluția din Decembrie 1989, *Quo vadis? Studii, note și comentarii teologice*, mitropolitul Nicolae face o radiografie pertinentă și la obiect a diasporei ortodoxe în general și a celei românești în special. Respectând punctul de vedere al Bisericii noastre cu privire la neactualitatea canonului 28 al Sinodului ecumenic și temeinicia canonului 34 apostolic¹⁸, mitropolitul subliniază relația structurală și ființială dintre Biserica Mamă și diaspora ei. În cazul nostru, dintre Biserica Mamă și fiii ei răspândiți pe toate meridianele lumii, pentru care Biserica trebuie să poarte de grijă¹⁹. În editorialele revistei eparhiale „Învierea” de asemenea mitropolitul Nicolae analizează perspective mai noi cu privire la diaspora. În *Semnale ale diasporei*, mitropolitul scria un editorial pornind de la constatarea faptului că la Geneva a fost sfințită o biserică românească ce însă a fost pusă sub jurisdicția Mitropoliei ortodoxe grecești din Elveția, iar nu sub jurisdicția Patriarhiei Române²⁰. Și în această situație era pe vremea aceea și biserica românească din Paris, astăzi catedrala Mitropoliei ortodoxe române pentru Europa Occidentală și Meridională. În alt editorial, *Diaspora ortodoxă*, anterior acestuia, mitropolitul Nicolae trecea în revistă dezbaterile panortodoxe pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod pe tema diasporei²¹.

¹⁶ https://timpul.md/articol/tomosul-sinodal-si-patriarhal-privind-autocefalia-bisericii-din-ucraina-textul-integral-138712.html#google_vignette, accesat la 23 iunie 2024.

¹⁷ <https://orthodoxtimes.com/metropolitan-of-strumica-we-will-recognize-church-of-ukraine-after-we-have-been-granted-tomos-of-autocephaly/>, accesat la 24 iunie 2024.

¹⁸ Care prevede ca episcopii fiecărui neam să cunoască pe cel dintâi dintre dâșii și să-l socotească pe el drept căpetenie și nimic de seamă să nu facă fără încuviințarea acestuia (Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *o.c.*, pp. 27-29).

¹⁹ *Idem*, p. 89.

²⁰ Mitropolit Nicolae Corneanu, *Pe baricadele presei bisericești (I)*, Editura Învierea, Timișoara, 2000, pp. 649-652.

²¹ *Idem*, pp. 398-402. Mitropolit al Banatului între anii 1962-2014, a participat ca delegat al Patriarhiei Române la prima conferință panortodoxă pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod,

O abordare mai recentă a diasporei ortodoxe aparține profesorului de drept canonic Ioan Cozma și a fost publicată în volumul *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*. Autorul subliniază că apartenența diasporei etnice la Biserica Mamă poate duce la enclavizarea Ortodoxiei, fenomen care se opune universalității ei²².

Documentul pregătit al Comisiei interortodoxe de la Chambesy (7-13 noiembrie 1993) intitulat *Diaspora ortodoxă și organizarea ei canonică* redă punctul de vedere al patriarhului ecumenic Bartolomeu din cadrul precedentei Comisii care a avut loc în anul 1990: „Este urgent pentru Biserica Ortodoxă să se aplece mai întâi spre sine însăși și să-și regleze problemele interne. Este necesar cel puțin să subliniem cât este de importantă această problemă, fiind vorba de credibilitatea și seriozitatea Bisericii Ortodoxe. Această situație nu poate să rămână la infinit, mai ales prin perspectiva Sfântului și Marelui Sinod pe care ne pregătim să-l convocăm”²³.

În analiza pe care o face Bisericii Ortodoxe locale²⁴, patriarhul ecumenic Bartolomeu I-ul menționează lapidar existența diasporei, evitând să se refere la înțelegerea diferită a canonului 28 de la Sinodul IV Ecumenic, care practic divizează Bisericele Ortodoxe și spunând că diaspora tinde astăzi să se organizeze pentru fiecare națiune în parte, în „adunări ale episcopilor”, conduse fiecare de câte un reprezentant al Patriarhiei Constantinopolului²⁵. Într-o altă lucrare însă, după ce enumeră Bisericele Ortodoxe Autocefale, patriarhul afirmă că: „Creștinii ortodocși de pe patru continente, excluzând Africa, care nu intră în aria de jurisdicție a Bisericii locale, intră sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice”²⁶.

Cea de a IV-a Conferință panortodoxă presinodală – 2009 va lua hotărârea înființării de Adunări episcopale în mai multe regiuni ale lumii, care să fie alcătuite din episcopii ortodocși canonici, sub președinția ierarhului care aparține de Patriarhia Ecumenică²⁷. Hotărârea a fost semnată de reprezentanții

desfășurată în anul 1961 la Rhodos, Grecia. Nu a mai prins desfășurarea acestui sinod, care a avut loc în anul 2016 în Creta, Grecia.

²² Mihai Himcinski și Răzvan Brudiu (ed.), *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, Ed. Aeternitas, Alba Iulia, 2020, pp. 329-348.

²³ Dr. Damaskinos Papandreou, Mitropolitul Elveției, *Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei. Tematică și lucrări pregătitoare*, Editura Trinitas, Iași, 1998, pp. 140-141.

²⁴ A se vedea și mai recentul studiu al Christinei Chaillot, *Biserica Ortodoxă din Europa de Est în secolul XX*, Editura Humanitas, București, 2011, 492 pp. .

²⁵ Olivier Clement, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I. *Adevăr și libertate. Ortodoxia în contemporaneitate*, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 21.

²⁶ Patriarhul Ecumenic Bartolomeu, *Întâlnire cu Taina. O prezentare contemporană a Ortodoxiei*, Editura Andreiana, Sibiu, 2016, p. 50.

²⁷ Pr. prof. dr. Viorel Ioniță, *Hotărârile întrunirilor panortodoxe din 1923 până în 2009. Spre Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei*, Editura Basilica, București, 2013, pp. 242-245.

tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale, ceea ce reprezenta un moment aparte în pregătirea Sinodului panortodox. Este de remarcat și faptul că Sfântul și Marele Sinod din anul 2016 va adopta aproape fără modificări această hotărâre, fiind unul dintre puținele documente necontestate ale acestuia²⁸.

Cel mai recent, avem știrea că episcopii ortodocși din Benelux s-au întâlnit la Bruxelles, în iunie a.c., pentru a discuta probleme comune eparhiilor lor²⁹. Este numai una dintre dovezile faptului că hotărârea Sfântului și Marelui Sinod este pusă în aplicare.

În loc de concluzii

Desigur, între atâtea probleme cu care se confruntă azi Biserica Ortodoxă în ansamblul ei, dintre care cea mai gravă este întreruperea comuniunii liturgice între unele Biserici Autocefale, problema diasporei nu este cea mai arzătoare. Remarcăm însă că datorită unui efort comun, oarecum diviziunile de altă dată din diaspora s-au mai estompat. Adunările episcopale care funcționează la nivel regional, deși nu substituie Sfintele Sinoade de care aparțin ierarhii membrii, dezbate teme de interes local, în beneficiul comun al ortodocșilor de toate confesiunile și jurisdicțiile. Este o reușită a Sfântului și Marelui Sinod, chiar dacă acesta nu a fost frecventat de toate Bisericile locale.

Două experiențe personale legate de diaspora

În încheiere, aș menționa două experiențe proprii privitoare la felul cum funcționează diaspora. Mă aflu la o conferință pe tema vieții consacrate la Roma, undeva înainte de pandemie și pentru că era și o zi de duminică în perioada conferinței, m-am deplasat pentru Sfânta Liturghie la biserica parohiei Roma XI. Slujba s-a ținut într-o hală foarte mare, închiriată. Atât de multă lume am văzut și atât de multe familii cu copii participând la Sfânta Liturghie și împărtășindu-se, încât nu am știut dacă sunt aici acasă și acasă în diaspora. Printr-o atmosferă duhovnicească deosebită și printr-o participare foarte activă la Sfânta Liturghie, am avut impresia că așa ar trebui să fie de fapt acasă, adică în Biserica Mamă.

²⁸ Patriarhia Română, *Documentele oficiale ale Sfântului și Marelui Sinod (Creta, 2016)*, Editura Basilica, București, 2019, pp. 78-82

²⁹ Conform comunicatului oficial, au fost discutate aspecte administrative privind dificultatea mecanismului de recunoaștere de către stat a unor parohii ortodoxe, în special în regiunea Flandra, precum și despre decretul în vigoare în diferite provincii ale Belgiei pentru obținerea acestei recunoașteri. Au fost stabilite o serie de detalii practice referitoare la pelerinajul programat în perioada 21-27 septembrie 2024 în Insula Patmos, la invitația Patriarhului Ecumenic (<https://ziarullumina.ro/educatie-si-cultura/revista-presei/adunarea-episcopilor-ortodocsi-din-benelux-190236.html>, accesat la 23 iunie 2024).

A doua experiență a fost participarea la Sfânta Liturghie la biserica parohiei *Învierea Domnului* de la Chambesy – Elveția, unde mergeam duminica pe perioada studiilor de la Bossey/Geneva. Aici comunitatea era mai mică, dar și mai răspândită geografic. Unii veneau la Sfânta Liturghie și de la peste 100 km. După slujbă se ținea o agapă simbolică, unde fiecare aducea câte ceva, prilej cu care se socializa, mai ales că nu era timp pentru alte întâlniri peste săptămână. Părintele Virgil Vâlcu este pensionar acum, iar în locul său slujește părintele prof. dr. Ioan Sauca, ambasador al Ortodoxiei în instituțiile ecumenice de la Geneva.